

Valsts izglītības satura centrs

**Par centralizētā eksāmena latviešu
valodā mazākumtautību izglītības
programmās 9. klasei
jaunās mutvārdu daļas rezultātiem
2018./2019. mācību gadā**

Metodiskais materiāls

2020

**Materiālu sagatavoja Kaiva Meļņika, Anta Lazareva, Ērika
Pičukāne
Atbildīgā par izdevumu Ināra Zdanovska**

Valsts izglītības satura centra redakcija

Publicēšanas vai citēšanas gadījumā atsauce uz šo materiālu ir obligāta

© Valsts izglītības satura centrs, 2020

**Centralizētā eksāmena latviešu valodā
9. klasei (mazākumtautību izglītības programmās)
mutvārdu daļa – rezultātu analīze**

Centralizētā eksāmena latviešu valodā 9. klasei (mazākumtautību izglītības programmās) mērķis – novērtēt izglītojamo latviešu valodas zināšanu un prasmju kopumu atbilstoši 2014.gada 12.augusta Ministru kabineta noteikumos Nr.468 „Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu, pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem un pamatizglītības programmu paraugiem” formulētajām prasībām mācību priekšmeta „Latviešu valoda un literatūra mazākumtautību izglītības programmās” standartā 1.–9. klasei (turpmāk – pamatizglītības standarts latviešu valodā).

Lai skolēnu latviešu valodas prasmes novērtējums būtu pēc iespējas objektīvāks, ik gadus tiek veikts centralizētā eksāmena latviešu valodā

9. klasei (turpmāk – centralizētais eksāmens) izvērtējums. Viena no valodas darbībām, kurai pievērsta īpaša vērība, ir runātprasmē.

Mutvārdu daļā skolēns izpilda trīs dažāda veida uzdevumus, lai demonstrētu savu prasmi izteikties atšķirīgās situācijās un runas veidos. Runātprasmes pārbaude vienam skolēnam ilgst vidēji 15 minūtes.

Valodas apgūvē runāšana ir viena no produktīvajām valodas darbībām. Centralizētā eksāmena mutvārdu daļā jeb runāšanā skolēnam ir jādemonstrē prasme īstenot gan interaktīvas darbības, iesaistoties dialogā, gan izklāstīt savas domas un argumentus monologā.

Dialogā skolēns pārmaiņus darbojas kā runātājs un kā klausītājs. Dialoga laikā tiek lietotas uztveres un producēšanas stratēģijas, kas saistītas ar sadarbības un mijiedarbības nodrošināšanu – runātāja un klausītāja lomu maiņu, jautājumu formulēšanu. Dialoga laikā tiek

izmantota vēl viena svarīga valodas darbība – dzimtās valodas runātāja (sarunas partnera – skolotāja) saprašana.

Monologa sagatavošanā skolēnam nepieciešama lasītprasme, lai pilnībā izprastu jautājumus, uz kuriem jā sagatavo atbildes, jāspēj pamatot un argumentēt savas domas, kā arī jāprot veidot skaidru, loģisku un pārdomātu stāstījumu.

Tādējādi var secināt, ka mutvārdu daļas laikā skolēns demonstrē dažādas valodas darbības un funkcijas, kas likumsakarīgi sniedz priekšstatu par viņa valodas prasmi kopumā.

Kopš 2013./2014. mācību gada latviešu valodas centralizētā eksāmena mutvārdu daļā ir uzdevumi, ar kuriem pārbauda šādas mutvārdu snieguma (runāšanas) darbības: informācijas sniegšanu, informācijas pieprasīšanu; viedokļa sniegšanu, argumentēšanu, salīdzināšanu. Piedāvājot pēc iespējas autentiskas situācijas, runātprasmes uzdevumu mērķis ir pēc iespējas objektīvāk un daudzpusīgāk novērtēt skolēnu zināšanas, prasmes un spējas.

Eksāmena mutvārdu daļas vērtēšanas procesā centralizētā eksāmena vērtētāji seko norādēm, ko izstrādājis Valsts izglītības satura centrs. Mutvārdu daļas vērtēšanā izmanto analītisko pieeju, kurā tiek vērtēti atsevišķi darba elementi, par katru no tiem piešķirot punktus saskaņā ar vērtēšanas kritērijiem. Katra eksāmena mutvārdu uzdevuma kopējo vērtējumu ietekmē skolēna sniegums dažādos parametros.

Runātprasmes uzdevumu raksturojums un to izpildes analīze iepriekšējos gados sniegta šādos Valsts izglītības satura centra metodiskajos materiālos:

2013./2014. mācību gada centralizētā eksāmena latviešu valodā 9. klasei (mazākumtautību izglītības programmās) mutvārdu daļas analīze (skat. https://visc.gov.lv/vispizglitiba/eksameni/dokumenti/metmat/2013_2014_ce_lv2_9kl_analize.pdf);

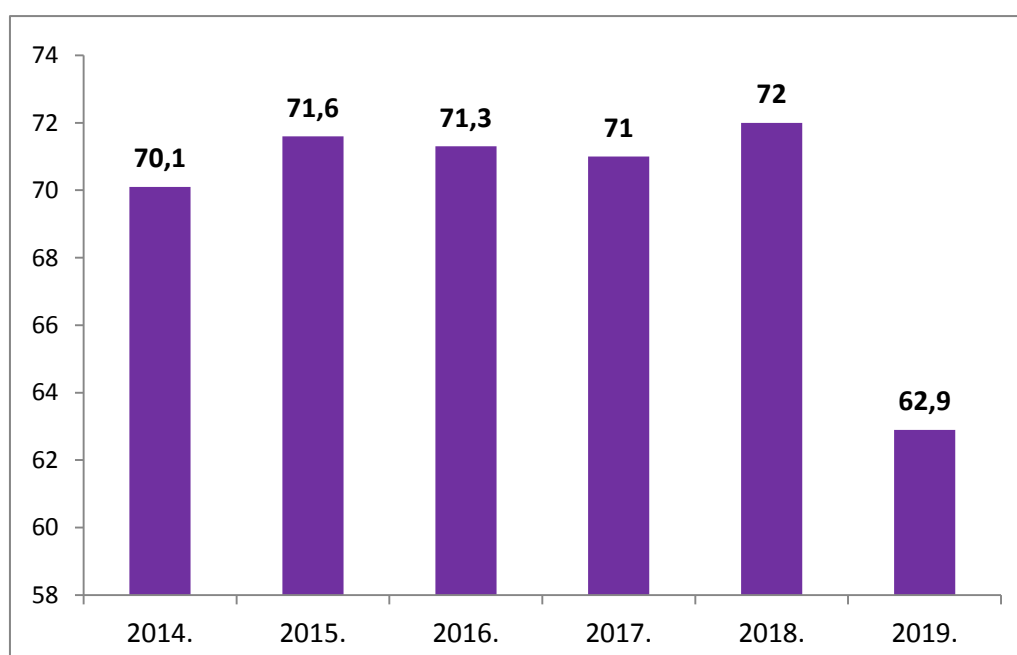
Par centralizētā eksāmena latviešu valodā mazākumtautību izglītības programmās 9. klasei mutvārdu daļu 2018./2019. mācību gadā (skat. <https://visc.gov.lv/vispizglitiba/eksameni/dokumenti/metm>

[at/09_maztaut_latval_ce_mutv_2018_2019.pdf](#)), kurā tika salīdzināti rezultāti mutvārdu daļas uzdevumu izpildē laikā no 2014. līdz 2018. gadam, kā arī aprakstītas un pamatotas nepieciešamās izmaiņas mutvārdu daļā.

Šajā materiālā sniegts pārskats par skolēnu sniegumu 2018./2019. mācību gada centralizētā eksāmena mutvārdu daļā, ņemot vērā, ka skolēni veica atšķirīgus mutvārdu uzdevumus salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem.

Diagramma 1. attēlā rāda, kādi ik gadus bijuši mutvārdu daļas izpildes vidējie rādītāji. Līdz 2019. gadam tie ir gandrīz nemainīgi, savukārt 2019. gadā vidējais procentuālais rādītājs ir gandrīz par 10% zemāks. Atšķirīgais rādītājs 2019. gada centralizētā eksāmena mutvārdu daļā rosina sniegt detalizētāku mutvārdu daļas uzdevumu analīzi, lai izvērtētu skolēnu snieguma kvalitāti.

1. attēls

Vidējie procentuālie rādītāji mutvārdu daļā centralizētajā eksāmenā latviešu valodā 9. klasei (mazākumtautību izglītības programmās) (2014. – 2019.)

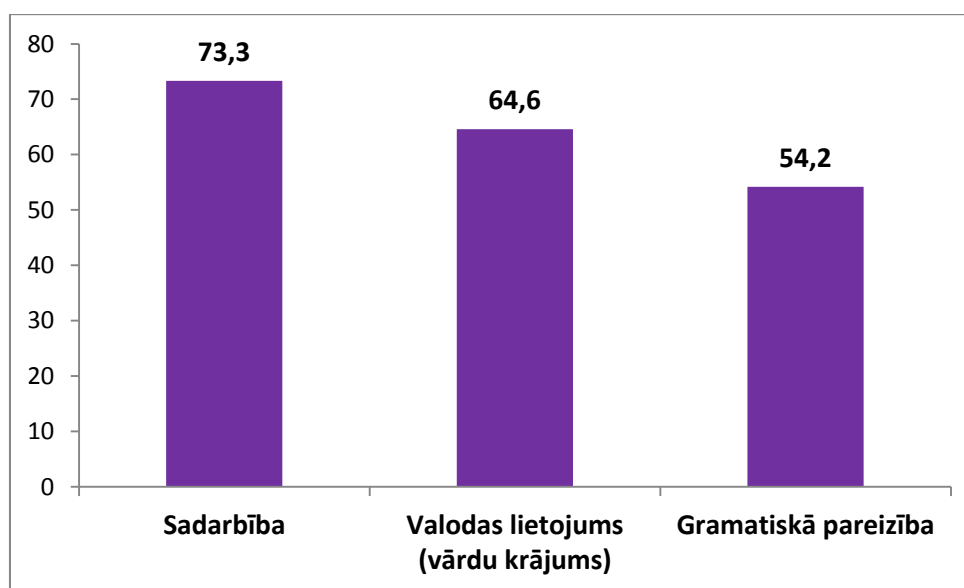
Mutvārdu daļas uzdevumu izpilde

1. uzdevums

Iedevums	Sagaidāmais sniegums
Skolotāja mutiski uzdoti trīs jautājumi, kas pieprasa sniegt informāciju. Jautājumi ir tematiski dažādi, aptverot gan personisko jomu (skolēna paša pieredze), gan sabiedrisko (skolēna viedoklis par vienaudžiem, procesiem sabiedrībā).	Izvērstā un skaidri formulēta atbilde uz katru jautājumu. Viedokļa/izvēles pamatojums, ja jautājums to prasa sniegt.
Piemērs Skolotāja jautājumi: 1. Kuri sporta veidi tevi interesē? Kāpēc? 2. Kāda, tavuprāt, ir atšķirība starp profesionālo sportu un sportu kā vaļasprieku? 3. Ko vajadzētu darīt, lai pusaudži un jaunieši vairāk nodarbotos ar fiziskajām aktivitātēm?	

1. uzdevumā skolēns piedalās dialogā, veic interaktīvas darbības – klausās un runā. 1. uzdevuma izpildes rezultāti 2. attēlā rāda, ka augstākie rādītāji ir par sadarbību, zemāki rādītāji ir par vārdu krājumu un gramatisko pareizību. 1. uzdevuma vidējais procentuālais rādītājs ir 63,9.

2. attēls

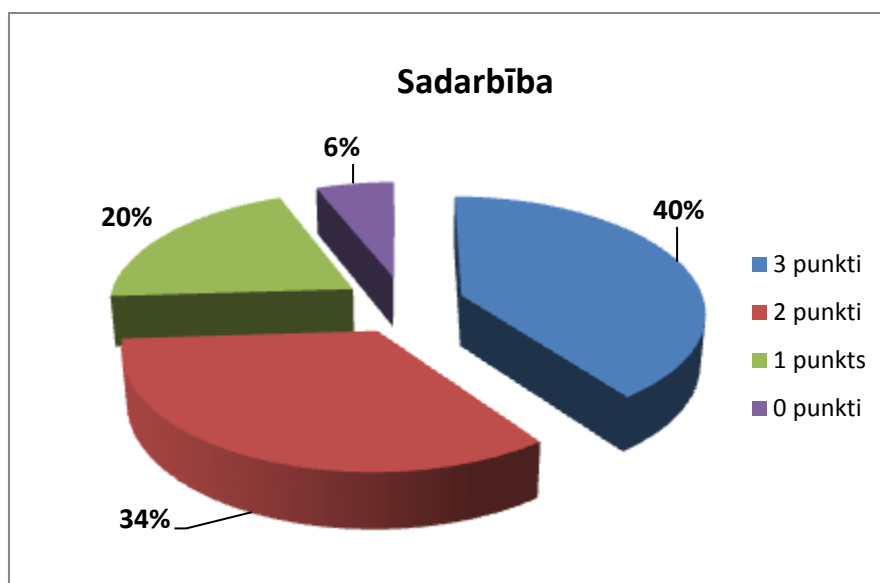

Vidējie procentuālie rādītāji mutvārdu daļas 1. uzdevumā centralizētajā eksāmenā latviešu valodā 9. klasei (mazākumtautību izglītības programmās) (2019. gads)

Uzdevuma sekmīga izpilde liecina, ka skolēni izprot jautājumus, sniedz izvērstas atbildes uz visiem jautājumiem, spēj pārliecinoši un skaidri formulēt viedokli.

Atbilstīgi vērtēšanas kritērijiem 1. uzdevuma snieguma kvalitāti raksturo diagrammas 3., 4. un 5. attēlā.

3. attēls

Mutvārdu daļas 1.uzdevumā kritērijā *Sadarbība* iegūto punktu procentuālais sadalījums

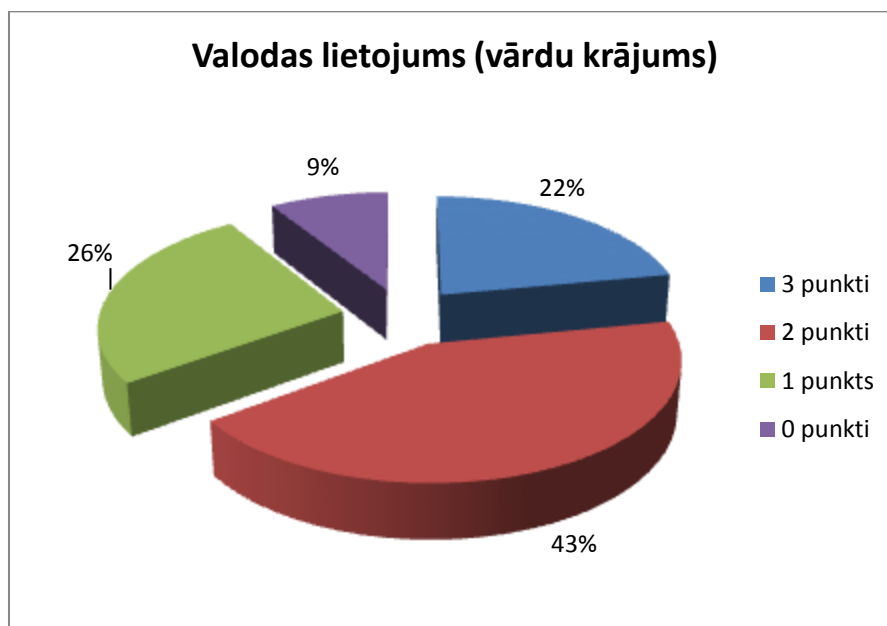
Punkti	Kritērija <i>Sadarbība</i> apraksts
3	Izprot jautājumus un sniedz izvērstas atbildes uz visiem jautājumiem. Spēj pārliecinoši un skaidri pamatot savu viedokli.
2	Izprot jautājumus un sniedz atbildes uz visiem jautājumiem. Spēj pārliecinoši un skaidri pamatot savu viedokli.
1	Jautājumus izprot daļēji, sniedz īsas un neprecīzas atbildes. Ir grūtības pamatot savu viedokli. Sniedz atbildes un formulē pamatojumu atbilstoši 3. un 2. punkta aprakstam, taču tikai par 2 jautājumiem.
0	Atbild tikai uz 1 jautājumu. Nespēj / ir grūtības pamatot savu viedokli.

Var secināt, ka vairāk par 70% skolēnu izprot jautājumus un sniedz atbildes uz visiem jautājumiem. Tomēr, klausoties skolēnu atbildes, var

pārliecināties, ka daļai skolēnu problēmas sagādā jautājumi, kuri nav saistīti tikai ar personisko ikdienas pieredzi un kuru atbildēs nepieciešams domas vispārinājums. Atbildes uz sarežģītākiem jautājumiem nereti ir nekonkrētas, īsas. Visbiežāk grūtības atbildēt uz šādiem jautājumiem ir skolēniem, kuru valodas prasme kopumā ir zemā līmenī. Tomēr arī skolēni, kuri runā pietiekami labi, dažkārt nespēj skaidri un pārliecinoši formulēt domas par jautājumiem, kas prasa domāšanu un vispārināšanu. Tas vedina secināt, ka skolēniem trūkst spējas analizēt un vispārināt.

Tāpat jāsecina, ka atbilžu saturu ietekmē nepietiekamais vārdu krājums, kas uz sarežģītākiem jautājumiem neļauj atbildēt brīvi un pazemina vērtējumu. Par to liecina arī nedaudz zemākais rādītājs kritērijā *Vārdu krājums*.

4. attēls

Mutvārdu daļas 1.uzdevumā kritērijā *Valodas lietojums (vārdu krājums)* iegūto punktu procentuālais sadalījums

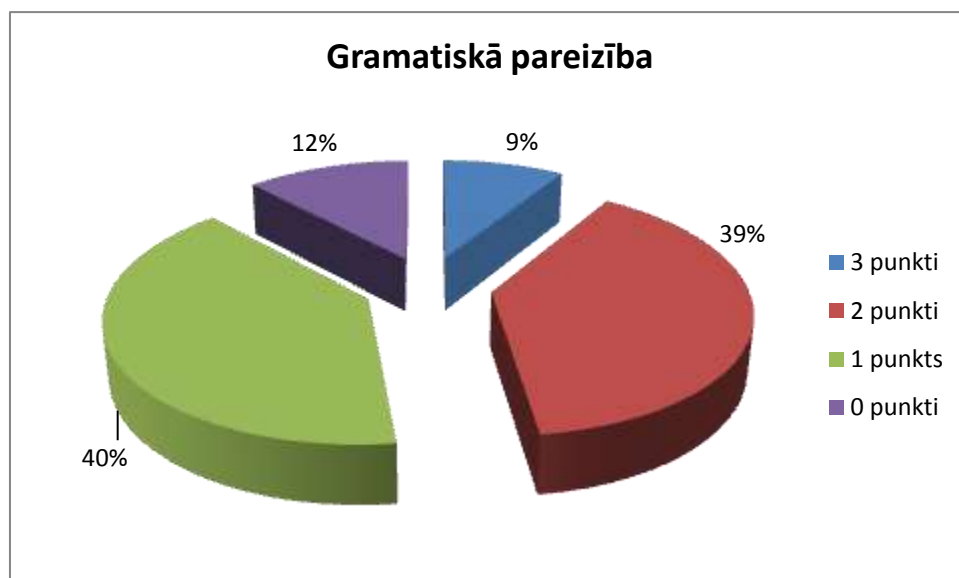
Punkti	Kritērija <i>Vārdu krājums</i> apraksts
3	Vārdu krājums ļauj pietiekami brīvi un precīzi izteikties par dažādām tēmām.
2	Atsevišķos gadījumos ir neprecizitātes vārdu izvēlē. Vajadzības gadījumā spēj citādi formulēt domu.

1	Vārdu krājums ir pietiekams, taču ir neprecizitātes vārdu izvēlē. Dažkārt atkārtoti vienus un tos pašus vārdus.
0	Vārdu krājums nav pietiekams, lai izteiktos. Ir grūtības vārdu izvēlē.

Nemainīga problēma ir runas gramatiskā pareizība. Nereti rodas iespaids, ka skolēni nepūlas kontrolēt runas pareizību, jo tiek pieļautas visdažādākās, arī elementāras, kļūdas – deklinējamo vārdšķiru gramatisko formu veidošanā, vārdformu saskaņošanā, darbības vārdu lietojumā dažādās izteiksmēs (piemēram, diezgan daudziem skolēniem grūtības ir darbības vārdu vēlējuma izteiksmes izveidē) u.c.

5. attēls

Mutvārdu daļas 1.uzdevumā kritērijā *Gramatiskā pareizība* iegūto punktu procentuālais sadalījums

Punkti	Kritērija <i>Gramatiskā pareizība</i> apraksts
3	Runā gramatiski pareizi.
2	Pieļauj dažas (2 – 3) kļūdas.
1	Bieži pieļauj kļūdas, galvenokārt garākos teikumos un sarežģītākās konstrukcijās.
0	Regulāri pieļauj elementāras kļūdas. Dažos gadījumos kļūdu dēļ grūti uztvert teikto.

Kā jau tika minēts, 1. uzdevums ir dialogs, kurā vienlīdz svarīga nozīme ir katram no sarunas partneriem, un abi dialoga īstenotāji ir gan klausītāja, gan runātāja lomā. Šādā situācijā arī skolotājam kā dialoga dalībniekam būtu jāapzinās sava nozīme – jautājumi jāuzdod skaidri, sarunā jāpiedalās ieinteresēti, neraugoties uz skolēna attieksmi un snieguma kvalitāti. Iespējams, skolotāja pozitīva attieksme mudinātu arī skolēnus paust savas domas drošāk, pārliecinošāk un aktīvāk.

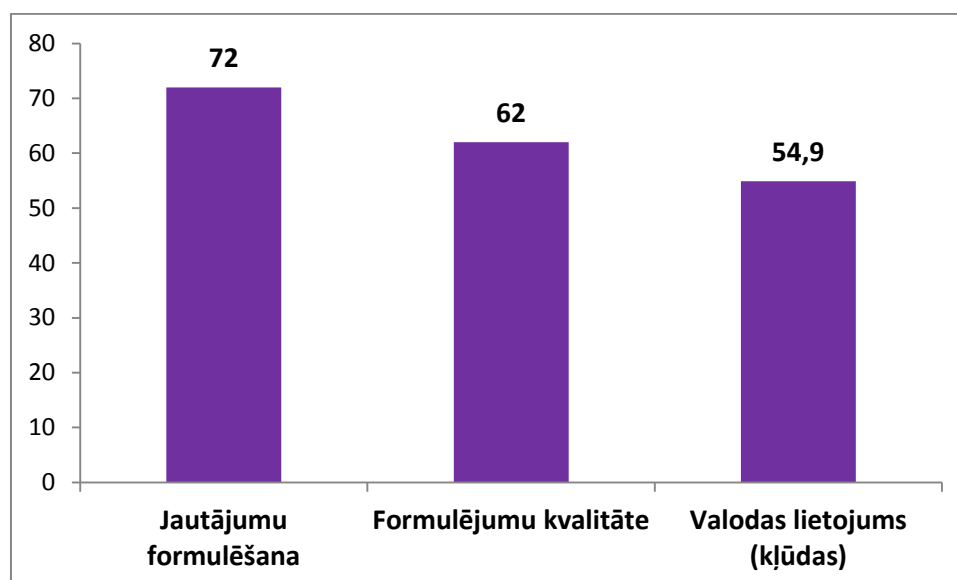
2. uzdevums

Iedevums	Sagaidāmais sniegums
Sludinājuma teksts, kurā trūkst dažāda veida informācijas.	Jāuzdod pieci jautājumi, lai iegūtu informāciju, kuras nav sludinājumā. Spēja izprast sludinājuma tekstu, lai uzdotu atbilstošus jautājumus. Prasme pilnos teikumos precīzi, skaidri un gramatiski pareizi formulēt jautājumus.
<p><u>Piemērs</u></p> <div style="border: 1px solid black; padding: 10px; margin: 10px 0;"> <p style="text-align: center;">Mācību centrs „Izaugsme” piedāvā intensīvus ...?... mēnešu franču valodas kursus. Kursu noslēgumā sadarbībā ar tiks rīkots ...?... Maksa par kursiem ir ...?... eiro. Nodarbības notiks ...?... vakaros. Kursiem var pieteikties, rakstot uz e-pastu ...?... .</p> </div>	

2. uzdevumā skolēnam ir jāizlasa sludinājuma teksts un jāizprot, kuras informācijas trūkst tekstā. Uzdevuma izpildē ļoti svarīgi ir uzmanīgi izlasīt tekstu un loģiski secināt, par ko trūkst informācijas. Atšķirībā no līdzšinējā (līdz 2019. gadam) 2. uzdevuma formāta, tagad skolēnam nav iespēju bez domāšanas un lasītā sapratnes uzdot iemācītus jautājumus, jo katrs jautājums jāformulē atbilstoši sludinājuma saturam.

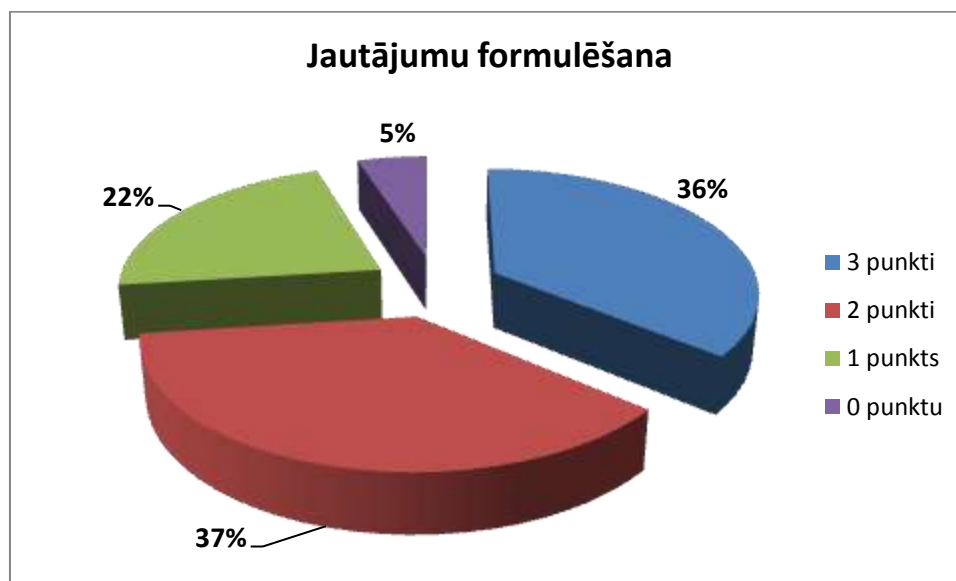
2. uzdevumā vērtē, cik jautājumu un kādā kvalitātē tiek uzdoti. Dati 6. attēlā rāda, ka vidējie procentuālie rādītāji katrā kritērijā pārsniedz 50%, kas kopumā ir labi. Vidējais 2. uzdevuma izpildes rādītājs ir 62,9%. Salīdzinājumam – iepriekšējos gados 2. uzdevuma (informācijas iegūšana) vidējais rādītājs bija 77%. Var secināt, ka uzdevuma grūtības pakāpe ir paaugstinājusies, vienlaikus dodot iespēju objektīvākam vērtējumam, nekā tas bija iepriekš (detalizētāk par to skat. https://visc.gov.lv/vispizglitiba/eksameni/dokumenti/metmat/09_maztaut_lat_val_ce_mutv_2018_2019.pdf).

6. attēls

Vidējie procentuālie rādītāji mutvārdu daļas 2. uzdevumā centralizētajā eksāmenā latviešu valodā 9. klasei (mazākumtautību izglītības programmās) (2019. gads)

Saskaņā ar vērtēšanas kritērijiem 2. uzdevuma snieguma kvalitāti raksturo diagrammas 7., 8. un 9. attēlā. Kā liecina dati 7. attēlā, lielākā daļa skolēnu spējuši patstāvīgi formulēt vismaz 4 jautājumus, iegūstot par konkrēto kritēriju 3 vai 2 punktus.

Mutvārdu daļas 2.uzdevumā kritērijā *Jautājumu formulēšana* iegūto punktu procentuālais sadalījums

Punkti	Kritērija <i>Jautājumu formulēšana</i> apraksts
3	Patstāvīgi un pārliecinoši formulē visus jautājumus.
2	Patstāvīgi formulē vismaz 4 jautājumus.
1	Formulē 2 -3 jautājumus. Formulē visus jautājumus, taču nepieciešama palīdzība (pamudinājums, paskaidrojums).
0	Formulē tikai 1 jautājumu.

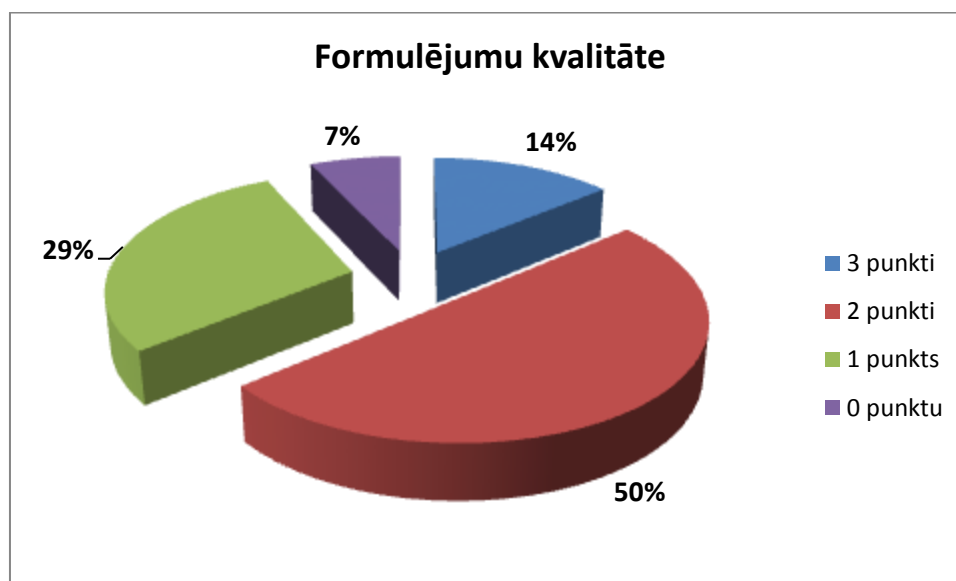
Izvērtējot skolēnu sniegumu, jāatzīst, ka daļa skolēnu nespēja formulēt jautājumus, lai iegūtu nepieciešamo informāciju. Skolēni nevarēja formulēt saturam atbilstošu jautājumu galvenokārt divu faktoru dēļ: sludinājuma teksts nebija rūpīgi izlasīts un izprasts; skolēna valodas prasmes līmenis bija nepietiekams, lai patstāvīgi formulētu jautājumu. Vairākos gadījumos skolotājs sniedza atbalstu, paskaidrojumu, un tad skolēns spēja formulēt jautājumu. Uzdevuma vērtēšanas kritēriju apraksts šādu palīdzību pieļauj (skat. aprakstu atbilstoši 1 punktam). Tomēr jākonstatē, ka situācijas, sniedzot skolēnam atbalstu, bija atšķirīgas. Lai 2. uzdevuma izpildes process

būtu vienlīdzīgs jebkurā skolā un ar jebkuru skolēnu, ieteicams vērtētājiem dot skaidrākus norādījumus, vai un kāda apjoma eksaminētāja atbalsts ir pieļaujams uzdevuma izpildē.

Kā liecina dati 6. attēlā, vidējais rādītājs par uzdoto jautājumu kvalitāti ir pa 10% zemāks nekā saturiskais aspekts. Jautājumu kvalitāti raksturo dati 8. attēlā. Skaidri, precīzi un paplašinātos teikumos jautājumus spēja uzdot tikai 14% skolēnu. Savukārt gandrīz trešā daļa skolēnu uzdeva īsus, neprecīzus jautājumus, nespējot atrast piemērotu leksiku. Izvērtējot skolēnu sniegumu, var secināt, ka liela daļa skolēnu formulē jautājumu nepilnā teikumā (piem., *Kad notiks?, Cikos būs?*), pieņemot, ka sarunas partneris sapratīs (nojautīs), par ko ir runa un komunikācija notiks.

2. uzdevuma izpilde rāda, ka skolēniem trūkst stratēģijas, lai prastu izmantot iedevumu, proti, sludinājuma tekstu jautājumu formulējumos. Prasme formulēt jautājumus, lai iegūtu informāciju par vietu, laiku, ilgumu, daudzumu u.tml., raksturo pamata līmeņa valodas prasmi, tāpēc kritiski vērtējams to 9. Klases skolēnu sniegums, kas minētajā kritērijā ieguva mazāk par 2 punktiem.

8. attēls

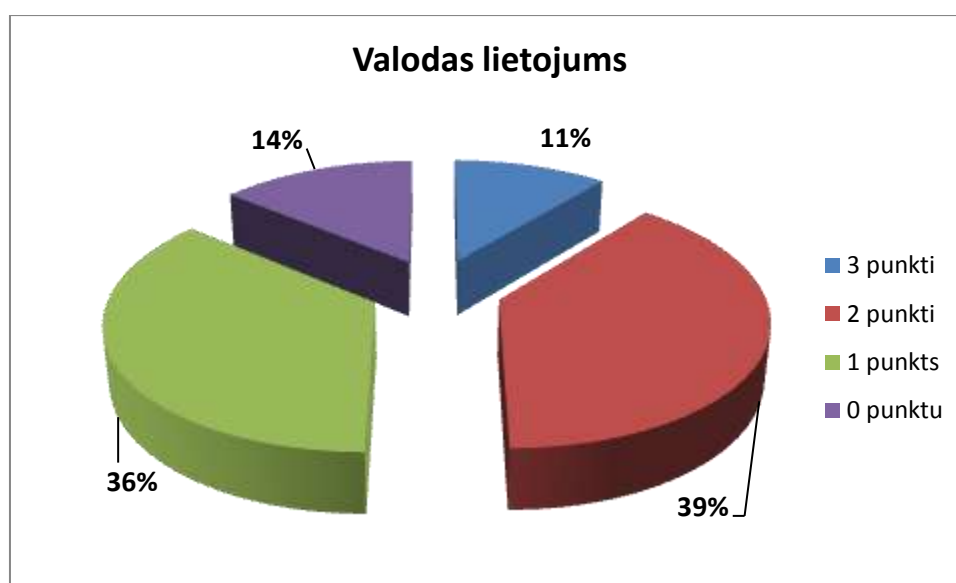

Mutvārdu daļas 2.uzdevumā kritērijā *Formulējumu kvalitāte* iegūto punktu procentuālais sadalījums

Punkti	Kritērija <i>Formulējumu kvalitāte</i> apraksts
3	Formulējumi ir skaidri, precīzi, paplašinātos teikumos. Vārdu krājums ļauj brīvi formulēt jautājumus.
2	Formulējumi ir skaidri. Ir dažas neprecizitātes jautājumu izveidē un/vai vārdu izvēlē. Vārdu krājums ir pietiekams, taču dažkārt ir grūtības vārdu izvēlē.
1	Formulējumi ir īsi (lieto tikai vārdu savienojumus), neprecīzi. Ir grūtības vārdu izvēle.
0	Formulē dažas īsas neskaidras frāzes. Ierobežotais vārdu krājums rada problēmas jautājumu formulēšanā.

Apzinoties minimālo tekstu, kas skolēnam jāproducē šajā uzdevumā, prasības kritērijā *Valodas lietojums jeb kļūdas*, ir pietiekami augstas. Vienlaikus, apzinoties, ka 2. uzdevumā skolēnam jāuzdod 5 konkrēti jautājumi, turklāt iespējams izmantot iedevumu, būtu sagaidāms arī pietiekami augsts rādītājs attiecībā uz gramatisko pareizību. Diagrammā 9. attēlā redzams, ka 50% skolēnu saņēmuši tikai 1 vai 0 punktu par jautājumu gramatisko pareizību, kas kopumā vērtējams kā zems rādītājs.

9. attēls

Mutvārdu daļas 2.uzdevumā kritērijā *Valodas lietojums (kļūdas)* iegūto punktu procentuālais sadalījums

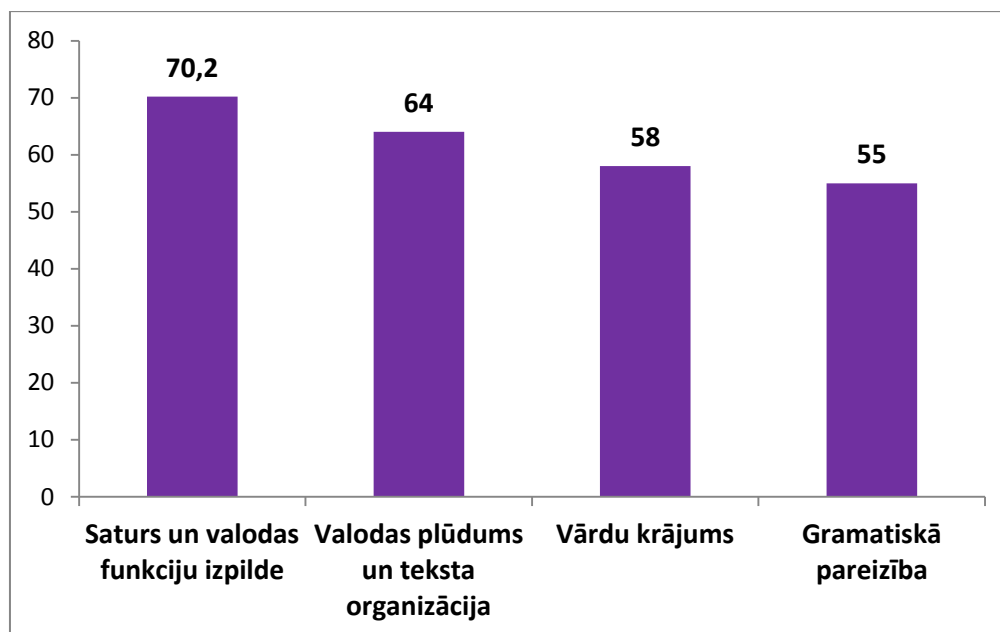
Punkti	Kritērija <i>Valodas lietojums</i> apraksts
3	Nav gramatisku kļūdu.
2	Pieļauj dažas kļūdas.
1	Pieļauj vairākas kļūdas, taču nepieciešamā saziņa notiek bez grūtībām.
0	Kļūdas apgrūtina saziņu.

3. uzdevums

Iedevums	Sagaidāmais sniegums
Trīs jautājumi un trīs attēli.	Skolēnam jāizprot dotie jautājumi. Jāveido monologs jeb stāstījums, atbildot uz dotajiem jautājumiem. Skolēnam nepieciešams pamatot savus viedokļus, izteikt pieņēmumus, prognozēt, salīdzināt. Skolēnam jāveido loģisks, izvērsts stāstījums.
<p><u>Piemērs</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kuru no profesijām tu izvēlētos un kuru – noteikti ne? Kāpēc? 2. Kādam jābūt cilvēkam, lai strādātu katrā no šīm profesijām? Pamato atbildi! 3. Kas, tavuprāt, visbiežāk nosaka cilvēka profesijas izvēli? 	
	

3. uzdevumā skolēnam patstāvīgi jāproducē pietiekami plašs runas teksts. Atbilstoši jautājumiem skolēnam, veidojot monologu, jāveic arī konkrētas valodas funkcijas.

10. attēls

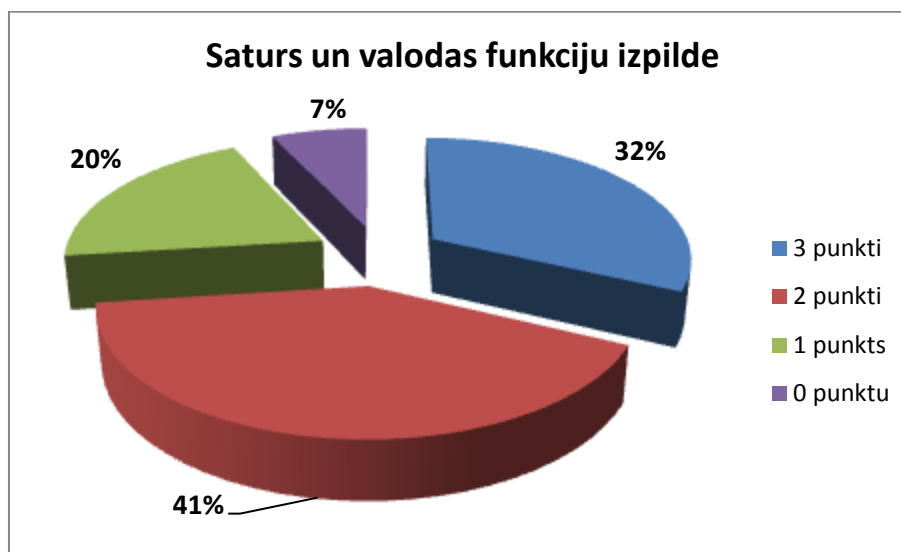

Vidējie procentuālie rādītāji mutvārdu daļas 3. uzdevumā centralizētajā eksāmenā latviešu valodā 9. klasei (mazākumtautību izglītības programmās) (2019. gads)

3. uzdevuma izpilde ļauj skolēnam radoši paust savas domas, demonstrēt prasmi organizēt runu. Salīdzinājumā ar citiem runas uzdevumiem šis uzdevums var plašāk raksturot skolēna runas kvalitāti – vārdu krājumu un gramatisko pareizību. Diagrammā 10. attēlā redzams, ka labākie rādītāji ir par saturu un valodas funkciju izpildi. 3. uzdevuma vidējais procentuālais rādītājs ir 61,8. Tas ir nedaudz zemāks par 1.uzdevuma rādītāju – 63,9 un 2.uzdevuma – 62,9.

Mutvārdu daļas 3. uzdevuma snieguma kvalitāti detalizētāk raksturo diagrammas 11., 12. un 13. attēlā.

Mutvārdu daļas 3. uzdevumā kritērijā *Saturs un valodas funkciju izpilde* iegūto punktu procentuālais sadalījums

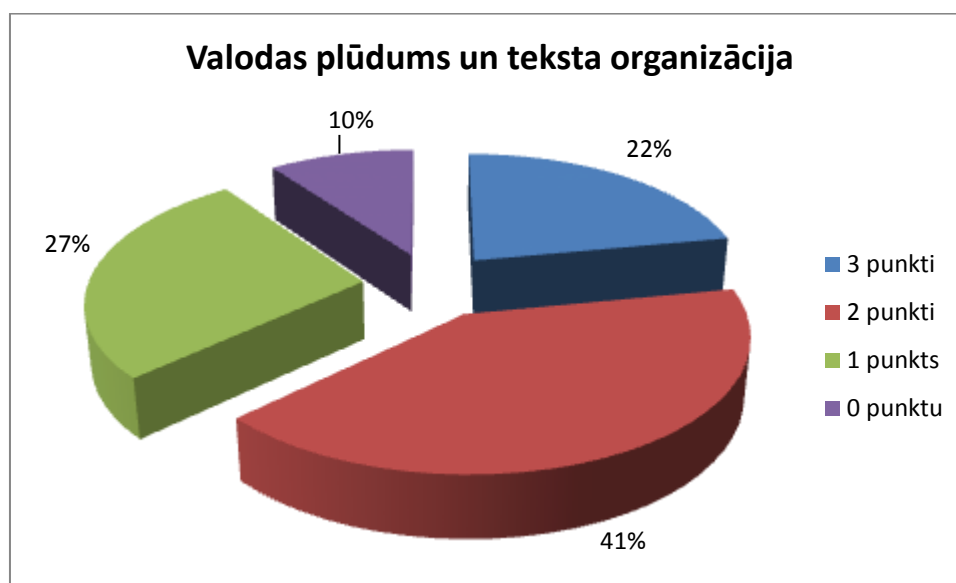
Punkti	Kritērija <i>Saturs un valodas funkciju izpilde</i> apraksts
3	Atbild uz visiem jautājumiem, formulējot savu personisko viedokli, attieksmi. Spēj argumentēti un izvērsti pamatot. Atbildes ir skaidras, precīzas un pārlicinošas.
2	Atbild uz visiem jautājumiem, formulējot savu attieksmi, viedokli. Spēj pietiekami labi pamatot savas domas. Atbildes ir saturiski skaidras, taču ne pārāk izvērstas un precīzas.
1	Sniedz atbildes tikai uz 2 jautājumiem, galvenokārt informē tikai par paša pieredzi. Īsi, nepārlicinoši pamato viedokli.
0	Sniedz atbildi tikai uz 1 jautājumu. Ir grūtības / nespēj pamatot savu viedokli, vispārināt.

Iegūto punktu sadalījums kritērijā *Saturs un valodas funkciju izpilde* (skat. diagramma 11. attēlā) rāda, ka lielākā daļa skolēnu atbild uz visiem jautājumiem, spēj formulēt savas domas, attieksmi. Visbiežāk grūtības sagādā sava viedokļa pamatošana. Skolēniem ir problēmas izklāstīt viedokli par jautājumiem, kas prasa analītisku domāšanu, spēju prognozēt. Tāpat lielākajai daļai skolēnu ir grūtības izteikties par jautājumiem, kas nav saistīti ar viņu ikdienas nodarbēm. Izvērtējot dažādu skolēnu sniegumu, var konstatēt, ka skolēni cenšas „ekonomēt” valodu – netiek veidots stāstījums, skolēni atbild aprautos, īsos teikumos. Jāpiebilst, ka minētās problēmas raksturo ne tikai to skolēnu

mutvārdu sniegumu, kas ieguvuši salīdzinoši zemu vērtējumu. Nepamatota valodas „ekonomija” vērojama arī to skolēnu runā, kuru valodas prasmes līmenis kopumā ir ļoti labs.

Neizvērstais vēstījums ietekmē arī valodas plūdumu un teksta organizāciju (skat. 12. attēlu). Ja skolēna valodas prasme ir ļoti laba, tad visbiežāk viņš spēj izteikties brīvi, savukārt ierobežots vārdu krājums traucē izteikties. Vienlaikus jāatceras, ka mutvārdu sniegunā respektējami arī psiholoģiskie un emocionālie aspekti.

12. attēls

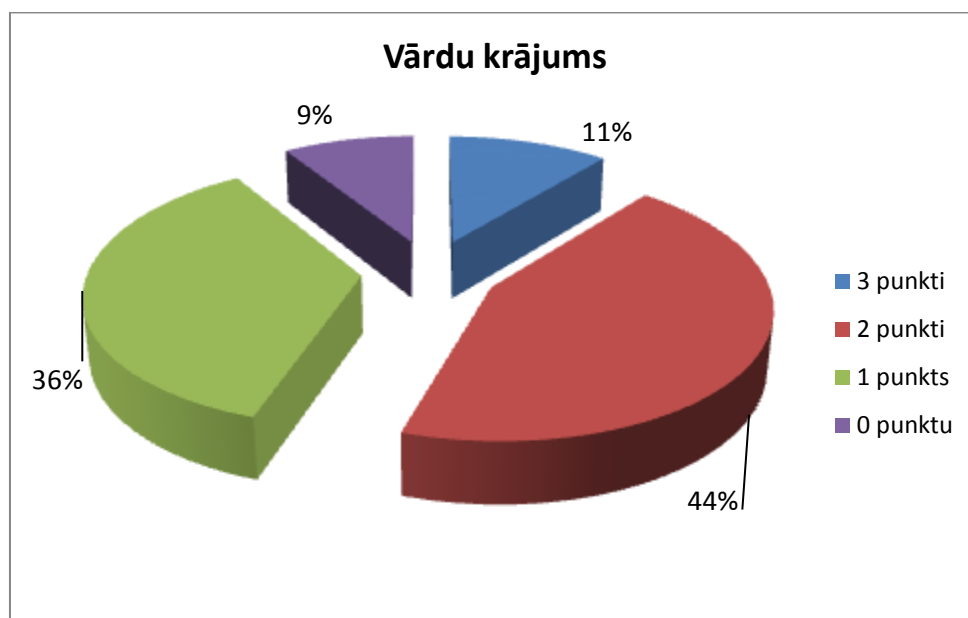
Mutvārdu daļas 3. uzdevumā kritērijā *Valodas plūdums un teksta organizācija* iegūto punktu procentuālais sadalījums

Punkti	Kritērija <i>Valodas plūdums un teksta organizācija</i> apraksts
3	Izsakās brīvi, pārlicinoši un plaši. Loģisks, precīzs un pārdomāts domas izklāsts.
2	Izsakās pietiekami brīvi. Domas izklāstā vietumis trūkst mērķtiecības, loģiskuma. Dažkārt var būt pauzes, meklējot precīzāku izteiksmi.
1	Domas izklāsts ir pietiekami skaidrs, taču nav īpaši pārdomāts. Pārsvarā vēstījums ir koncentrēts. Var būt pauzes, meklējot vārdus
0	Domas izklāsts ir nepārdomāts, dažviet neskaidrs. Runā ir nemotivētas pauzes, visbiežāk saistītas ar nepietiekamo vārdu krājumu.

Izvērtējot skolēnu sniegumu, varēja konstatēt, ka vairāku labu valodas pratēju runas plūdumu neietekmēja vārdu trūkums, bet gan domāšanas un izteiksmes veids. Klausoties skolēnu sniegumu, rodas iespaids, ka maksimālo punktu skaitu konkrētajā kritērijā visbiežāk neizdodas iegūt tādēļ, ka daudzi skolēni runā nepārliecinoši, nedroši, neskaidri (skat. diagrammu 12. attēlā un attiecīgā kritērija aprakstu). Tas liecina, ka skolēniem kopumā trūkst prasmes publiski uzstāties, sniedzot loģisku, pārdomātu, izteismīgi un skaidri formulētu runu.

13. attēlā sniegti dati par kritērija *Vārdu krājums* izpildi. Skolēnu vārdu krājums ir pietiekams, lai izteiktos, taču, stāstot par mazāk pazīstamām situācijām, tematiem ārpus personiskās jomas, rodas problēmas leksikas izvēlē. Tādos gadījumos skolēns izvēlas neprecīzus, dažkārt neatbilstošus vārdus. Savukārt skolēni, kuri par vārdu krājumu iegūst tikai 1 vai 0 punktu, nereti runā nezināmos vārdus aizstāj ar dzimtās valodas vārdiem.

13. attēls

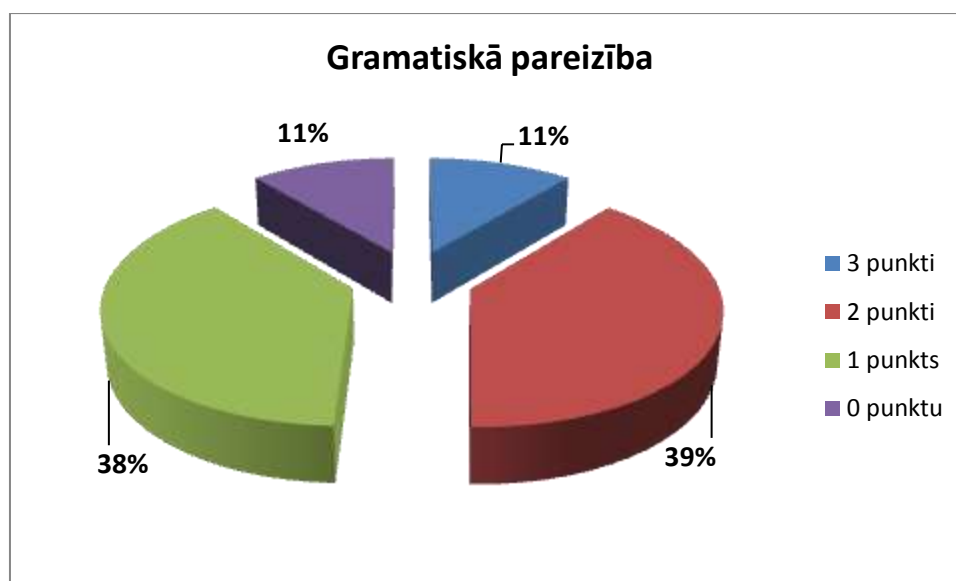
Mutvārdu daļas 3. uzdevumā kritērijā *Vārdu krājums* iegūto punktu procentuālais sadalījums

Punkti	Kritērija <i>Vārdu krājums</i> apraksts
3	Plašs un daudzveidīgs vārdu krājums. Lieto saturiski un stilistiski precīzu leksiku.
2	Vārdu krājums ir pietiekami plašs, lai formulētu domu. Dažas neprecizitātes vārdu izvēlē.
1	Dažas gadījumos trūkst vārdu, lai izteiktos pārlicinoši. Dažkārt lieto stilistiski nepiemērotus vārdus. Nereti atkārtoti vienus un tos pašus vārdus.
0	Regulāras neprecizitātes vārdu izvēlē. Vārdu krājums neļauj izteikties par minētajiem jautājumiem.

Ierobežotais vārdu krājums skolēniem neļauj formulēt saturiski kvalitatīvas atbildes, īpaši uzdevumā, kurā skolēnam patstāvīgi jāproducē teksts. Mutvārdu daļas 3. uzdevuma izpilde visuzskatāmāk apliecina, ka viena no būtiskākajām problēmām latviešu valodas apguvē ir nepietiekams vārdu krājums.

3. uzdevumā kritērijā *Gramatiskā pareizība* 11% skolēnu ieguvaši maksimālo punktu skaitu un tikpat daudz skolēnu šajā kritērijā ir 0 punktu. Savukārt procentuāli visvairāk skolēnu saņēmuši 1 vai 2 punktus, kas liecina, ka kļūdas tiek pieļautas gan vienkāršākās, gan sarežģītākās konstrukcijās.

14. attēls

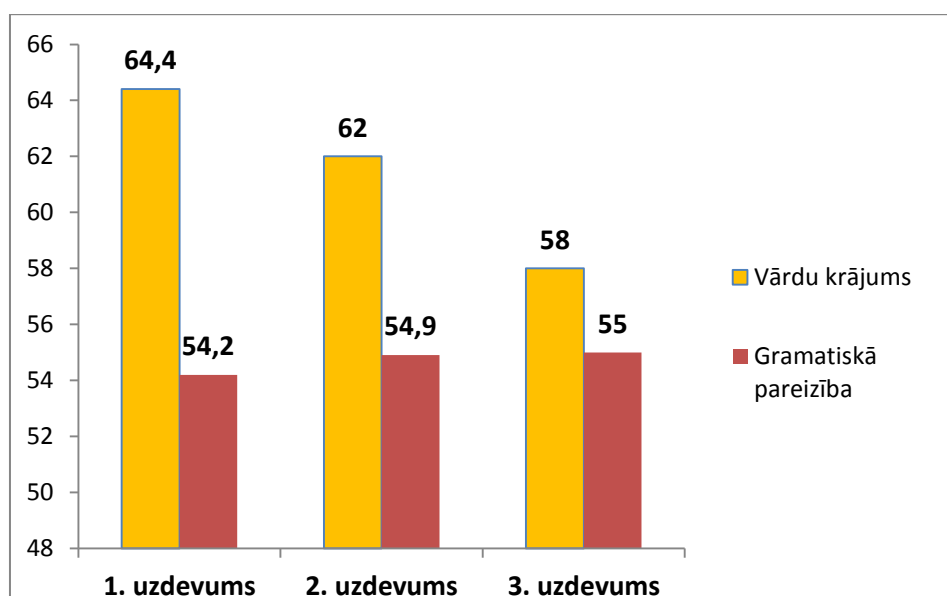
Mutvārdu daļas 3. uzdevumā kritērijā *Gramatiskā pareizība* iegūto punktu procentuālais sadalījums

Punkti	Kritērija <i>Gramatiskā pareizība</i> apraksts
3	Runā gandrīz bez kļūdām. Dažas nebūtiskas (neuzmanības) kļūdas.
2	Pieļauj vairākas kļūdas, pārsvarā gadījumos, kad cenšas runāt ātri vai sarežģītās gramatiskās konstrukcijās.
1	Vairākkārt pieļauj kļūdas vienkāršās, nereti vienās un tajās pašās vai līdzīgās konstrukcijās.
0	Regulāri pieļauj elementāras kļūdas. Dažos gadījumos kļūdu dēļ grūti uztvert teikto.

Izvērtējot skolēnu runas sniegumu gramatisko pareizību, jāatzīst, ka diferencēt kļūdas pēc to nozīmīguma un piederības vienkāršām vai sarežģītām gramatiskām konstrukcijām ir diezgan problemātiski. Iemesls šādam secinājumam ir fakts, ka visbiežāk skolēns pieļauj visdažādākās kļūdas. Tāpat jāsecina, ka skolēni, kuru valodas prasme ir zemā vai vidējā līmenī, sarežģītas gramatiskās konstrukcijas izvairās lietot.

Vērtējot skolēnu sniegumu mutvārdu daļā, veidojas kopiespāids, ka pamatproblēma runātprasmes sniegunā nemainīgi ir vārdu krājums un gramatiskā pareizība.

15. attēls

Vidējie procentuālie rādītāji mutvārdu daļas uzdevumos kritērijos *Vārdu krājums* un *Gramatiskā pareizība* centralizētajā eksāmenā latviešu valodā 9. klasei (mazākumtautību izglītības programmās) (2019. gads)

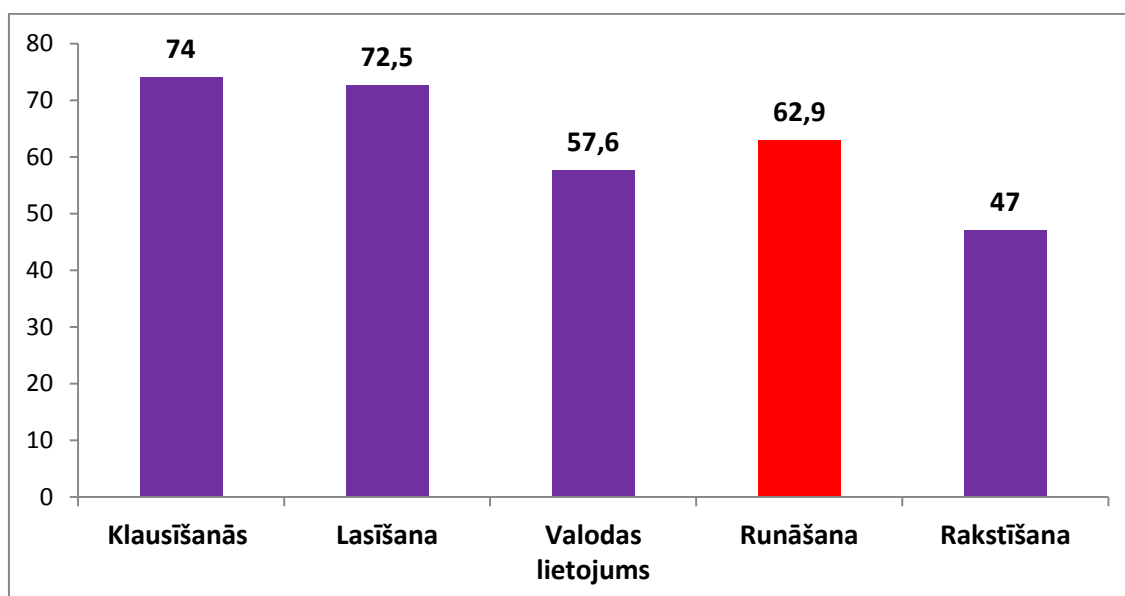
Diagrammā 15. attēlā redzams, ka visos trīs runas uzdevumos, neraugoties uz to atšķirīgo grūtības pakāpi un vērtēšanas kritērijiem, vidējais procentuālais vērtējums minētajos aspektos ir līdzīgs. Tas nozīmē, ka mācību procesā valodas pareizībai būtu jāpievērš lielāka uzmanība.

Mutvārdu daļas rezultāti centralizētā eksāmena kontekstā

Centralizētajā eksāmenā ir piecas daļas, un katrā no tām tiek vērtēta noteikta valodiskā darbība.

Mutvārdu daļa ir viena no centralizētā eksāmena daļām. Runāšanas uzdevumi atbilstoši iegūstamajam maksimāli iespējamajam punktu skaitam ir 1/5 daļa no centralizētā eksāmena. Rakstveida daļā izglītojamais izpilda klausīšanās, lasīšanas, valodas lietojuma un rakstīšanas uzdevumus.

16. attēls

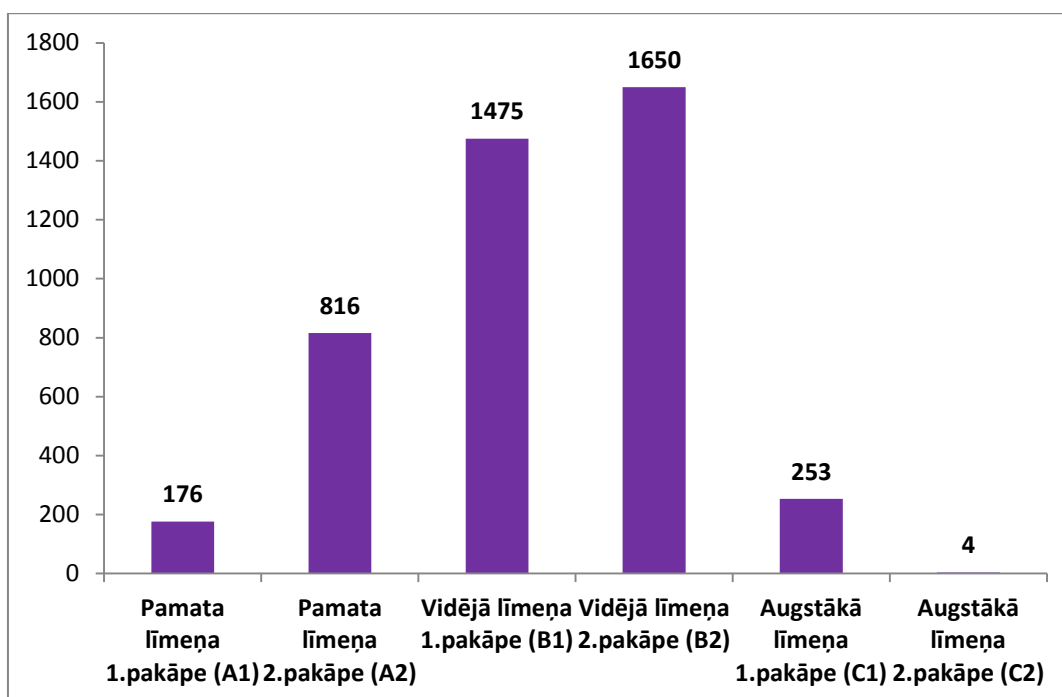
*Vidējie procentuālie rādītāji katrā daļā
2019. gadā centralizētajā eksāmenā latviešu valodā
9. klasei (mazākumtautību izglītības programmās)*

Kā var secināt, analizējot eksāmena rezultātus, ik gadus dažādu valodas darbību sniegums centralizētajā eksāmenā ir samērā līdzsvarots. Proti, augstākie rādītāji ir lasīšanas, klausīšanās un runāšanas daļā, savukārt zemākie – valodas lietojuma un rakstīšanas daļā.

16. attēlā var redzēt, ka valodas apguvējiem nesagādā grūtības reproduktīvās prasmes – lasīšana un klausīšanās. Savukārt zemāki rezultāti ir rakstīšanā un valodas lietojumā. Tas ir likumsakarīgi, ņemot vērā latviešu valodas sarežģītību. Runāšanā kā vienā no produktīvajām un nebūt ne vieglākajām valodas darbībām uzdevumus sekmīgi izpildījuši 62,9 % skolēni.

Ja salīdzinām runātprasmes rādītāju ar vidējo rādītāju centralizētajā eksāmenā kopumā, tad tie ir gandrīz vienādi – mutvārdu daļu sekmīgi izpildījuši 62,9%, savukārt eksāmena vidējais rādītājs ir 62,8%. Respektējot mutvārdu daļas uzdevumus, to izpildē veicamās darbības un valodas funkcijas, kā arī izvirzītos kritērijus, var izteikt pieņēmumu, ka mutvārdu daļa diezgan precīzi ilustrē kopējo skolēnu valodas prasmes līmeni.

Izglītojamiem centralizētajā eksāmenā latviešu valodā mazākumtautību izglītības programmās pamatizglītības sertifikātā norāda arī valsts valodas prasmes līmeni un pakāpi atbilstoši normatīvajam aktam par valsts valodas zināšanu apjomu profesionālo un amata pienākumu veikšanai, pastāvīgās uzturēšanās atļaujas saņemšanai un Eiropas Savienības pastāvīgā iedzīvotāja statusa iegūšanai (skat. 2009.gada 7.jūlija Ministru kabineta noteikumi Nr.733 „Noteikumi par valsts valodas zināšanu apjomu, valsts valodas prasmes pārbaudes kārtību un valsts nodevu par valsts valodas prasmes pārbaudi”). Līdzīgi kā iepriekšējos gados arī 2018./2019.mācību gadā lielākā daļa skolēnu ieguvuši B1 un B2 valodas prasmes pakāpi. (skat. 17. attēlu).

Skolēnu sadalījums pēc skaita atbilstoši valodas prasmes līmeņiem un pakāpēm, kas iegūti saskaņā ar procentuālo vērtējumu centralizētajā eksāmenā latviešu valodā 9. klasei 2018./2019.m.g.

Ņemot vērā, ka centralizētajā eksāmenā B1 līmenim atbilstošais procentuālais vērtējums ir 50–67,99%, mutvārdu daļas un arī kopējie vidējie procentuālie rādītāji (attiecīgi 62,9% un 62,8%) atbilst B1 līmenim. Kopumā lielākais skolēnu skaits eksāmenā ir ieguvis B2 līmeni, taču salīdzinoši lielais skaits A2 pakāpi ieguvušo un zemākie rādītāji valodas lietojumā un rakstīšanā vidējo rādītāju pazemina.

Vispārīgie secinājumi

Dati par mutvārdu uzdevumu izpildi un dzirdētie skolēnu sniegumi vairāku gadu laikā liecina par vienām un tām pašām problēmām:

- skolēni spēj formulēt savu viedokli, taču nereti pamatojumi ir īsi, neprecīzi;
- atbildes uz jautājumiem un skolēnu stāstījumi bieži ir nepārliciecināmi, pavirši; skolēniem pietrūkst prasmes vispārināt;
- skolēnu vārdu krājums ir pietiekams saziņai par sadzīves tematiku, taču, runājot par sarežģītākām problēmām, vārdu krājums neļauj brīvi izteikties.
- svarīgākā un aktuālākā no tām vēl arvien ir skolēnu valodas kompetences (vārdu krājuma un gramatiskās pareizības) salīdzinoši zems līmenis, kas īsti neatbilst 9. klases skolēniem izvirzītajām prasībām. Iespējams, būtu lietderīgi valodas kompetences aspektā detalizēti izvērtēt rakstīšanas sniegumu un salīdzināt to ar runāšanu.